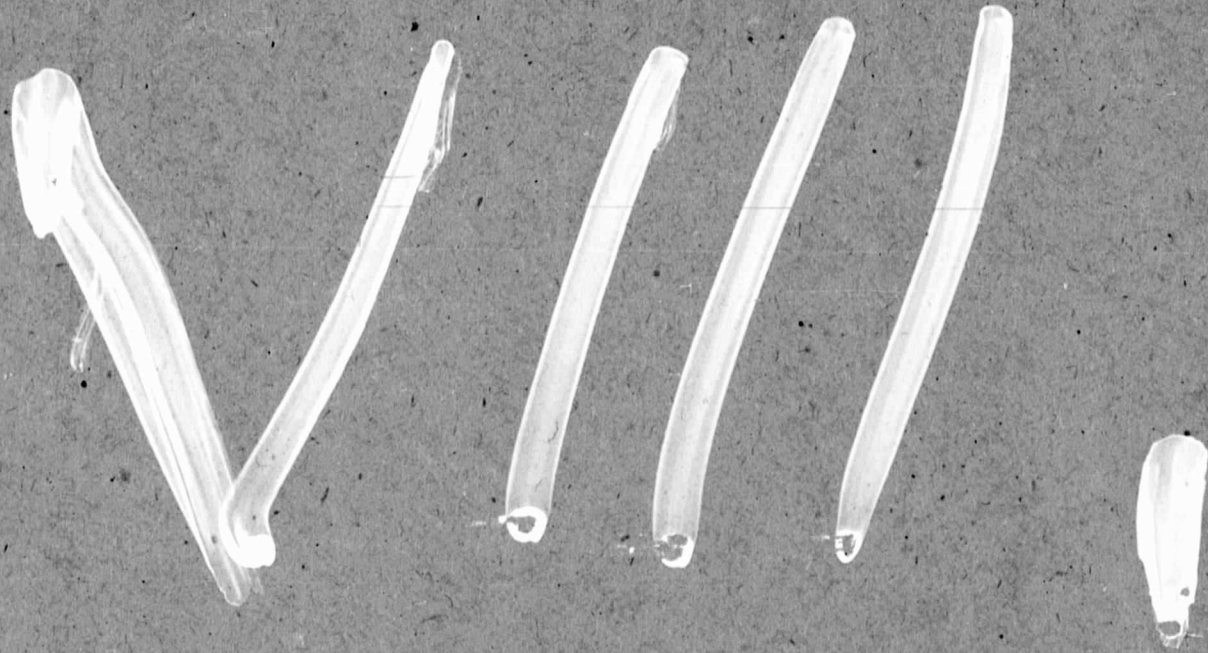

-21-

20. Ms.U. 2118/T: Dolgozatok magyar nyelvből (X. sz. e.)

A. "Kirok" című vigjáték ismertetése.

A. "Kirok" szerzője, Hisz faludy Károly, irodalmunk lángszellemű úttörője, Péter született 1758 febr. 6-án. Sok hánykodás után mintha csak a sors is megsejtelte volna a költőre sűrűn, mely csapásait, vigre megmutatta neki, hogy számára is van egy té, mely rigóta vár művelőjére: s ez a színpad volt. A hatás, melyet vigjátékaival elűz, páratlannak mondható irodalmunkban. Vigjátékainak sorát a "Kirokkel" nyitja meg. E darabban láthatók mint azon tulajdonságok, melyek őt a magyar vigjáték megalapítójává avatták.

Tartalma következő:

Baltagy kapitányának volt egy leánya, Flóri is két fogadó, Gyorméke, Károly is Lódi. A kapitány megunta a kirok sok alkalmatlankodását, és elhatározta hogy leánya ismét hamarabb férjhez adja. De mivel Flóri nagyon szerette Károlyt, nem

Perföldy

akar máshoz nőül menni, de atyjának nem
mere megvallani szerelemét. Egyszer csak kiet
kierő jelenik meg, Károly Székházy a külföldies-
kedő úr is Perföldy ügyész. Lidi a fogadóhoz
leány segít a szerelemeseken, úgy adja ki
magát, mint a kapitány leánya, miáltal
magához hódítja a kéroket, s így azok ha-
szonlesése stercül ki. Perföldy a esel megta-
dása után sem áll el teremtől is Lidi ke-
zét meghéri. Károly is Mái egymásé' lesz-
nek sok kivádelem után.

Baltagy a nyugalomba vonult öreg,
kisz odakéni lányát Perföldynek, mert "Ily
ember megvetni nem tancsoss, minálunk
in jobban felek egy pertől, mint az ágyúgo-
lyóbistól, az egyszerre öl, az lassanként e-
mész." Benne a magyar nép valódi a-
lakját látjuk. "Mennydörgő-rásta" szava-
járása egyenesen az ő' falusiasságára mu-
tat. Búszke arra hogy ő' magyar, nem igen
szeregi az idegen beszédet. Névezhető ta-
lan egy kissé pénzvágyónak is, mert mi-
dön megtája, hogy leánya Károlyt sze-
retti, odaveti úgy felváltól, "Artán szegény

legény! pedig a legfelségesebb oda sem
tartja ki a házat."

Székházy, a külföldieskedő arisztokra-
ta, haszonleső, ki mindig oda huzódik,
a honnan többet várhat. Kilátzik ha-
szonlesése abból is, midőn azt mondja: "A
másik jobban tetőzik, de nekem pénz kell,
sok pénz kell." Dícsésvőnek is mondható,
midőn Lidit vilos a kapitány leányja
nyának, ezt meg is nyerve így szól: "Csak
igaz! a szép embernek mindenkor kes-
vő a szerencse." Dícséri vagyonát, hogy ő'
mily gazdag is kényelemben él. Megveti
embertársait, midőn azt mondja Perföldy-
nek: "Nem irtó, nem kell a leánynak." Szere-
ti a henyélés, a mi okozója volt tönkre-
jutásának, s most jó házassággal aranná
a bajt helyrehozni, de a ravasság kizár-
kannan?
ti az orrát, s a legjobb reményektől esik
el. Talárazkodoz, mert midőn a kapitány
behívja, hogy döntse el a dolgot, s lássák,
Mái melyiket választotta, azt mondja:
"Nyugodtan várom." Elmulik minden remé-

nye, midőn megtudja, hogy rosszul vála-
totk, és így szól: "Könyörgök!" kit mondottam
én csak? Hát igen rosszul mondottam, Má-
li kisasszonyt írtettem. Továbbá nevezhető
még kegyes kedőnek és üres fejűnek, mert
mindig csak az étel-ital és dinom-dá-
nom után jár.

Perföldy sok tekintetben különbözik az
előbbtől. Ugyan ő is megőrjé az, ki elha-
nyagolja saját nyelvét és a másét, "ulti-
váltja"; pedig ő maga használja leggyat-
rabban az idegen nyelvet, mintegy hi ar-
ya arxal mutatni az ő képzettségét. Te-
hát ő is dicsekvő, de más felől minden
nagyobb gondolkodás nélkül megvallja,
hogy neki, "tudományánál és egy kis ku-
tyájánál," melyet aronban szolgája rest-
sége miatt ellopott, nincs egyebe. Nemes-
sivő, mert midőn megtudja, hogy Lidi
nem a kapitány leánya, még akkor sem
áll félre, hanem másodszor is megkéri ke-
rét. De ő is egymásé lesznek.

Károly és Máli, ők az önzés nélküli igaz

szerelemet képviselik. Teltékonyok egyik a másé-
re. Nem vallják ^{meg} egymásnak szerelemüket. Hé-
sőbb tudja meg a két szerelemes egymás titkos
érvéseit. Ugyanis Károly, midőn meghallja
hogy Máli másnak van szánva, el akar men-
ni a hártól. Málinak adja legelőször is hit-
tára s ebből is kitünik forró szereleme, midőn
így szól: "Te vagy az első, kinek meggyittem
keblemet." Károlyt a marasztalásuk alig tud-
ják egy ideig viszatartani. Hé-sőbb, midőn
látja, hogy reménye vesztve van, fegyverrel is
kísér elmentállaui kedvese leendő férjének, eee
csak hogy boldogulhasson: tehát heveskedő.
Máldóját versierk, melyeket keserű napjai-
ban írt; de Máli azt is megbocsátja neki
s mintegy videlmere arxal. Minthogy ben-
nem képrelte az egész asszonyi nemet, te-
hát — megbocsátok. "Jóavalo' jiu, nem oxé-
gyenti szegénységét; de azt is megvallja, hogy:
"Nem akaratom tanulni és dolgozni." Gymp-
lódik is kitönörsen Trékháryval, midőn így
szól: "Alvoni atthon is lehet." Máli kissé
magára vállalni minden rosszat, csak hogy
a kevéstől megmenekülve, Károlynak nyújt.

szól

hassa keret. Halálán meglátom benne az
önretelenséget, mert Károlyt távoztán utána is
forron szeretni, s hű maradt hozzá, jóllehet ke-
telkedik szerelmében, midőn így szól: "Ég szívem
vel büszkültél." Mindkettőjüket nagy érdeme
hogy az embert haláláig kísérő szeretet, a
remény, falyton kaplálják szivükben, s nem
is csalathoznak, mert boldogulnak.

Margit, a szűz nagyneve, mindenütt
első akar lenni. Megveti azon korszak, nem sze-
retti, hogy a fiatalok szerelmek könyveit
olvasnak. Tegyetek tőlem példát, én becsü-
lettel megőrzök, és a Genova törté-
raján kívül semmit sem olvasom." Nem sze-
retti, ha öregnek nevezik, sőt megvárja a bősé-
gekhez: tehát hű. Hev's najság is van benne,
t. i. midőn el akarja bírni férjével
élő idejének történetét.

lll

Lidi egy igyest magát mindenben fel-
találó his lény. Enyhíti Károly és Málí fáj-
dalmaikat. Turfangosnak is mondható, mert
eset által a kérést magához hódítja. Se-
lelt igyest fordulatokhoz sőt, a mi dicsé-
retére válik. Könnyen megbecsüli, de né-
melykor elgedetlen, s így szól: De nekem

csak soha sem hoz újragot, edes bális." Toti
konyságával a szolgát is ráveszi, hogy segítse
sz. terében: "Jó áldomást kap irette mondja
Terencznek. *Sun... ..*

Baltagy végre is beleegye, hogy Málí
Károlynak nyújtsa kését s Lidi Terföldy-
nek, és atyai áldását adja mindkét
párra.

Kisfaludy méltán nevezhető a végjater
atyjának, mert elárrol s' vitte szimpotia elostor
a magyar nép alakjait, szeretetremélto-
ságát és a a magyar társas életet. Darab-
jaiban a hatás nem annyira a jellemek-
ben, mint inkább a külső formában és
helyzetekben nyilatkozik. Alakjait éles
meghatározottsággal rajzolja, a mi csak
dicsőségére válik a szerzőnek.

raa

Ferris?

3.

Több gondolhat sen
dolgum!

Non egészség értékeiről.

[Zárthelyi:]

Mikor Schiller, kinek egész élete tevékenységben telt el, övéitől körülveve hatalmas csiqyán ferüdt, s beszélni már nem tudott, táblát kért s erre olvashat írta fel: "Bajjtok egészség tehet, mert nélküle semmit sem lehet tenni."

pe Schiller erre szavaiból ítélve meg az egészség értékét, igazán könnyű eldönteni azon kérdést, vajjon az egészséges vagy egészségtelen embernek kedves-e az élet? Bizony nyára az elsőnek. Ha egészségesek vagyunk, kedvünk van minden dolghoz, gondunkban bár az élet elhárithatatlanságát látva, az aradályokat élve, küzdünk laudatlan hitantással, míg végre csak megkapjuk mindkasszánk jutalmát. Ellenben az egészségtelen

hiába fog bármely munkához, nem sokáig folytatja, megunja, más hoz fog, de ebben semmit kedve, s végre is ott hagy minden munkát. Bár vannak olyanok, kik betegségük dacára, munkolási lehetőséig küzdenek valamilyen szent, erőt végrehajtásért, de ezek száma nagyon csekély. Remélhető elkedvetlenül különösen a tevékeny embert, ha kiindul, fáradság valamilyen tevékenységért, s terve tetőpontján a legjobbat remélné, a legrosszabbat kell szenvednie.

Ha betegek vagyunk, akkor a test keljese hatalmába kerít, s rabolgatást sugdelmeskedünk neki. Silyentor nem leljük semmiben kedvünk, válogatás vagyunk, s ha valamilyen ruhát vagy ételt kívánunk is, ez a kívánság csak árnyig tart, míg azt megkerestük, mert akkor mindonnal fordulunk el tőle, arokban mintegy betegségünk előmozdítását látjuk. Ez a válogatás pedig csak bajt és fáradságot okoz a környezetnek. Rokonságt kösülnek. Betegségben gyatraan vagyunk magunkon kívül állapokban, silyentor a velünk legjobbat tevével is igazságtalanságot követünk el. Ezen kellemetlenségnek kívül a betegség *ell*

sok költségre kerül.)

Skáros család élő példája annak, hogy a sok betegeskedés miatt teljeseen töltve jett. Skáros család van, mely saját vagyonán kívül kölcsönt is vesz fel, csak hogy gyógyítsa hozzátartozóit. Az ilyen család örökös adása lenn betegségeknek. Így a furdóris, a mi mai nappal nálunk (még) nagyon sok költségre kerül, hány család jóléteket ásta meg már rajta?

Sokan a méltátlatlan étel-ital által teszik könnyűen egészség jövőjüket, mert akkor nem jut, ezért be az egészség fontos volna, nem gondolnak semmiivel, csupán vágyuk kielégítését mutatják. Pedig ah hányszor vetnek észre így véget a megbecsülhetetlen egészségüket. Különösen az ifjú korban levő egyen leghajlandóbb esetre. Orvostani kell tehát mindattól a mi egészségünkre káros hatást gyakorolna. Például hiú ifjárnak, kik elöth szép ruhákat állanak. Mindent, mirelegbe kell vetniük, eselekve elöth, hogy hasznos-e vagy káros az egészségre. Négyint példát a ma dícső férfiakról, kik bár sokszor voltak olyan állapotban, hogy fehérvérűek voltak a kördőst, de nem tették. Nem, mert mindig

Ar.

jűh

de

Mindeut

sok elöth tartották Schillernek erre szavait: „Né-
jének az egészségét, mert nélküle semmi sem
lehet semmi.”

2

II

II. Béla emlékezete.

(Dicsőítő beszéd.)

Csaknem minden nemzet történe-
tében vannak oly szomorú jelenetek is
megháro szörénység, melyek szára-
dok múltán is rénként állanak az em. múltán
lékezetben; vannak oly iszonyú csapások,
melyek ontether gyaránt nehezédnek a ontether
fejlődés természetes haladására. S aztán
ha voltak hősiak, kik a szörétet me-
gével, az akarat főséges erejével elnémi-
ták a jajveszikelést, kik haradjukat meg-
mentették a halál torkából az életnek,
a férfiak emlékezete, mint belkesítő példa

nemzedékekre kihat, s a hazának szerető
fiat annak követésére lelkesen buzdítja.

A magyar történelemnek ily sorsos
kora a IV. Béla ideje. Egy vad csorda-
had földig elpusztította szép hazán-
kat, lakóit emberi érzés nélkül lemészá-
rolta. Mint egy pusztító elem, elsodorok
mindent, mit útjában talált. Egész ha-
zánk a romlás és hegyetlen pusztítás
nyomait mutatta. Sokhol egy segítő kéz,
mely támaszt nyújtana a megújulásra
sokhol egy biztató szó, mely megemlítsé
a fájo sebeket. De inn új élet napja
kél, új sugár, „az ébredő életnek sugá-
ra” hallható: a buzdosó király honába
tér, a halál éktelen romjain új életet
teremt, a néma, lakatlan házakba
munkás népet hív, a véres mezőkön, a to-
ló határokon munkás dala csendül, az
elhagyott házakba visszatér a család, a
béke ége földetül. A korona jó biztató
szava lelket ont a népre, munkába hozza
a fáradt erőket. Az ipar és kereskedelem

megakadt fejlődését köles intézkedésekkel
megújítja s a nyomor és szegénység kial-
tó rémés ajándékozásokkal és pénzverés-
sel elűzte. A honvérelem óriási emelte
IV. Bétát. Vasakarattal, szerető jósággal
enyhítette az iszonyú csapást s szeretett
hazánkat a sír széléiről életre hozta. A
nemes király csontjai rég elporladtak,
a haza szívének sebet az idő balszam-
ujja rég behégyesztette, de most szíva-
dok múltán is, mint sötét felhő rémíti
a honfikebleket. Most a modern művelő-
dés korában visszatekintve a középkor
durva barbarismusaiba onkéntelen tá-
mad belünkben a hálá érzete IV. Béla
iránt, ki hazánkat a durva erő pusztí-
tásából életre hozta s a vérszattatta föl-
det épségben hagyta utódainak. I ha
elgondoljuk, ha nem lett volna a hon-
nak oly királya, ha egy szöllen láb mel-
talan homlokát díszítette volna a szent
korona: mivé lett volna szeretett hazánk?

tarloft

Él. el te iszonyú gondolat! Ha én most
nem lenne hazánk, a vértel megsemmisített
föld nem lenne miénk; akkor nem te-
kinthetne nemzetünk büszkeséggel vissza
egy excedévre.

Oh! áldott, ezerszer áldott legyen em-
léked, dicső király! Legyen a te emlé-
ked örökre nemes példakirályok és hon-
fiak előt. Hadd hirdesse a te emléke-
zeted, hogy hazáját igazán csak az sze-
retheti, ki véres csapások pusztításai
hört is szereti azt. Ma a béke áldásai-
ban élünk, magyarok! De jöhetnek vé-
res napok, midőn a nemzet létének igen
véres felhők torlanak; akkor állj bát-
ra a síkra magyar, mert; őt ki jog
állni, ha nem te, hazádon!

2. 3.
70. status Sordung tar
telom Impurum
hol marado?

Y.

A tudományok újraéledésének ki- valóbb okai.

Sord. A IV. és V. században az Európába történt
vándorlások kifolyása lett a római biroda-
lom bukása, melynek területén a bejövő né-
pek új országokat alapítottak. E népek rész-
ben uralkodóik befolyásával, részben a hó-
ditások útján az európai nagy szövetség, a ke-
reszténység hívőivé válnak, elismerve a pá-
pa fenhatóságát. Lassanként azonban felü-
jül a római császárság eszméje, melyet Nagy

fontos tényezői.

15. 5.
Az iskola ügyet tekintve a hitvallás-
adás jólelkony hatással ^{volt} arra nézve mint-
egy új korokhoz nyitott irodalmunkban.
A reformáció következményének tekint-
hetjük a népiskolák felállítását, a
nemzeti nyelv tannyelvéül való vételét.
Az íghirdetőknek első dolguk volt is-
kolákat állítani. Pártolták a fűrészek
is, úgy hogy rövid idő alatt számos
iskola alakult, a mi mindeusztól
jólelkony hatással volt a sudornágyter-
jedétségére. Az első tankönyv-író Dévai
Biro Mátyas hirdette, hogy a könyveket
le kell fordítani magyar nyelvre, hogy
a köznépség is olvashassa.

A 16. és 17. században mindeket réz-
ről állították számos közép és felső is-
kolák, melyeknek létesülését különösen

a katolikus főpapok és még a király
is pártfogolták.

A XVII. században kevés közép iskola
állott fel, de kipótolta ezt a XVIII. mert
akkor számos iskolát állítottak fel
így a personyit, hassait, és oxékely-ud-
varhelyit.

Egyetem nincs a XVII. században, mert
az egyetlen pécsi is elpusztult a török
uralom alatt. A XVIII. században alapí-
totta Pázmány Péter a most is fenn-
álló nagyserombati egyetemet. Később
1687-ben alapították a budai egyetemet.
Protestáns részről is alapították számos
közép és felső iskolát. Az első reformai-
török maguk is állítottak iskolákat.
A protestáns főiskolák állítása is ex i-
döre esik, így a s. pataki 1531-ben ala-
pult. Továbbá a debreczeni, a híres

nagy-enyedi Bethlen gymnasium.
Unitárius iskolák is vannak egy
Kolozsvárt, Jordán.

Ex a folytonos haladás a korral,
különösen ex segitette az előrehalada-
dást nagyban. Ennek köszönhet-
jük, hogy ott vagyunk a tudomány
tekiintetében a hol jelenleg állunk.
De különösen annak köszönhet-
jük, hogy voltak olyan férfiak,
kik hamar felvilágosították s ex-
cevitelüket másokkal is köztölték.

Tovább: „Ribáry F. Világtörténelem”
és „Magyarország történelme” 3

Nem a felvilágosítás delye

2011

VII.

(Közöri.)

Mit csodállok Tetőfiben?

Tetőfi Sándor a legnagyobb népi-
költők egyike, azon isteni adományokkal
birt, miszerint minden gondolatát, min-
den érzését s még állatit is szavakba
is ki tudta egyeztetni és közvetlenül je-
lezni. Lelkesedése bánata, haragja,
büszkesége éppen úgy megtalálja az
igazi hangot, mint szavakban ábráin-
ja és szenvedélye. Valódi elme a ma-
gyar népdal, melynek ő volt megte-
remtője s melyekben melegség és érvel-
mi őszinteség nyilatkozik meg. Dalai-
ban a nép egyeztetni érzését, jelleme-
zését, hol meleg érzéssel, hol pedig keserű

veszem, mesteri ^{nyelven} kézzel tolmácsolja. (Besor-
dultam a könyvtára, a faluban...) Csodá-
latos mennyire ragaszkodik a családi
körhöz, és szülőföldjéhez, amiről tanus-
kodnak versei így: (Szülőföldemen, A jó öreg
kocsmáros). Dalainak kifogyhatatlan tár-
gyát képezi a hazaszeretet. Megelében
kelkeben az Alföld, a puszta, nyájával,
betyárjával s elárasztja képeleménye-
rasszával. Legmeghatóbb mégis ott, hol
gyermekkori emlékeit, családi viszonyát,
boldogságát énekei.

Több költeményében csodálni le-
het prófétai sejtelmét, midőn megjá-
solja hazája sorsát, melyet első fellelése
óta élénk részvéttel kísér. (Egy gond-
olat bánt engemet, Véres napokról álmo-
dom.) A forradalmi harc őt ragadta
meg legjobban, s volt annak legna-
gyobb életetője, s nála szólat meg az
új hang; nemcsak a magyar szabadsá-
gért, hanem az egész emberiségért rajong.

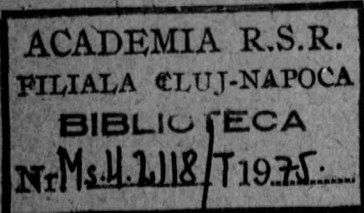
Bámulatra méltóan ad kifejezést a
„Falpra magyar” jában a vihar kitérésének,
mely történelmi tényre vált. Még itt sem
lépte szét féket a szenvedély, de későbbi
forradalmi énekeit a gyűlölet inkább
átborodással, mint lelkesítő szóval ter-
melt (Élet vagy halál.)

Epikájában, bár a compositio épen
nem volt erős oldala, előadásbeli élénksé-
g, népies, zamatos nyelv és költői szépségek
által hat az olvasóra. „Elbeszélő” költe-
ményei közt legnagyobb „János vitéz.”
Ezt Petőfi rendkívül ügyes kézzel dolgoz-
ta fel. A nyelv szépségeit olymesterien
kereli, hogy bámulni lehet. A legkitünőbb
képek, találó hasonlatok, számtalan al-
literatis övönlik elversein. Elbeszélő mi-
veiben bámulni lehet az egyszerűséget,
természetességet és néhol a népies felga-
gyást. A szemérem-szedett, zamatos, minden-
ireben népies változékonysággal, eleven-
séggel íkeskedő költői nyelvét mara-
ndó.

vá és irodalmunk legdrágább gyöngyei
közül elbeszélő költeményeit (Janos vitex,
Salgo).
Famulni lehet oxatirás, melyek-
ben majd élelen gyönyölgő, majd fonyo-
gató a fő és közép nemességét (Pato Pal,
ön magyar nemességok.)

Petőfi (az első magyar lyrikus) tett min-
den nemben kísérletet, így a regényben is,
de ezek nem sikerültek a legjobban, a
történeti elbeszélést iránt hiányzott az
érzék és nem művei leggyengébb alko-
tásai közé tartoznak (Friszi Maria); el-
leiben a hof a népdal hangjait hasz-
nálhatta, verse képeit és románcait
vidám humor jellemzi.

Petőfi a legeredetibb költői elemek egyi-
ke. Egész költészetén az ő "egyenisége" vo-
nul végig. Ő csak azt érkei meg a mit
igazán, színtén ő is érte. Kifejezését egy-
szerűek. Mint a nép gyermeke, is mer-
te annál annál minden faját, szokása-
it, szokásait és azt átvitte költészetébe
és a mi nagyon csodálatra méltó.

FINIS